

Pensionireformi jätkamise valupunktidest

Endel Eero (RiTo 3), Majandusanalüütik

Monika Salu väidab oma artiklis (vt RiTo 3, lk 198–206), et probleemiks ei ole pension, vaid elanikkonna demograafiline struktuur. Olen sama meelt. Sellele probleemile lahenduse leidmiseks moodustaski valitsus pensionireformi kontseptuaalsete aluste väljatöötamiseks 5. mail 1997 asjatundjate komisjoni (esimees Ardo Hansson, liikmed Lauri Leppik, Endel Eero, Maris Jesse ja Veiko Tali). Kolmele sambale rajaneva kontseptsiooni kiitis valitsus heaks ja tänaseks on nendest seadusega sätestatud kaks: I sammu riikliku pensionikindlustusena ja III sammu vabatahtliku kogumiskindlustusena.

II samba – kohustusliku kogumiskindlustuse põhimõtete elluviimine aga on seni takerdunud kahe valusa probleemipuntra taha. Esiteks, kelle või mille arvel hakata kohustuslikus korras säästma vahendeid tulevase pensioni jaoks, ja teiseks, kuidas tagada nende miinimumriskiga tulutoov investeerimine. III samba – vabatahtliku kogumiskindlustuse säästu suurus sõltub kindlustusvõtja otsusest, mida stimuleerib ka tulumaksuvabastus. Investeerimise riski on seadusandja siin püüdnud minimeerida, kuid riskid siiski jäävad.

I samba – põlvkondadevahelisel tulude ümberjaotamisel põhineva riikliku pensionikindlustuse tulude baasiks on täna 20% suurune brutopalgalt arvatav ja tööandja poolt riigieelarvesse kantav sotsiaalmaks, mis moodustab tööandja palgakulude marginaalist (100 ühikut brutopalka + 33 ühikut sotsiaalmaksu) 15%.

Rahandusministeeriumi koostatud ja 2001. aasta riigieelarve eelnõule lisatud seletuskirja andmetel moodustab sisemajanduse kogutoodang (SKT) käesoleval aastal 91,9 mld krooni, millest hüvitised töötajatele (tööandja palgakulude marginaal) moodustavad 47,5 mld krooni (51,6% SKT-st). Brutopalka osa sellest moodustab 36,16 mld krooni, millelt arvatud 20% sotsiaalmaksu võrdub 6,83 mld krooniga. Riigieelarves on sotsiaalmaksu arvel pensionide maksmiseks ette nähtud 6,53 mld krooni ja pensionide väljamaksmise kuludeks 45 mln krooni. Seega jääb esialgu reservi 255 mln krooni.

Sotsiaalkindlustusameti andmetel oli Eestis 1. jaanuaril 2001

pensionäre kokku 366 654

sealhulgas:

- vanaduspensionäre 297 363
- väljateenitud aastate pensionäre 3 369
- töövõimetus pensionäre 43 394
- toitja kaotanud perekondi 15 712
- rahvapensioni saajaid 6 816

Eeldusel, et pensionäride üldarv käesoleval aastal oluliselt ei muutu, võrdub keskmine pension 1484 krooniga. Pensionäride koguarvust moodustavad vanaduspensionärid 81% ja

nende keskmise pensioni suurus oli Statistikaameti andmetel 2000. aasta IV kvartalis 1534 krooni.

Rahandusministeerium prognoosib täistööaastaga palgasaajate üldarvuks 2001. aastal 552 500 inimest. Jagades brutopalgasumma nimetatud arvuga, saame keskmise palga suuruseks 5457 krooni. Autori hinnangul kujuneb keskmise palga suuruseks käesoleval aastal siiski umbes 5300 krooni, millest netopalk on 4182 krooni. 1. aprillist k.a on tööaasta hindeks kehtestatud 27 krooni ja 40 senti, mis lisab eelmise aasta IV kvartali keskmisele vanaduspensionile ligikaudu 50 krooni. Kuna üks kolmandik vanaduspensionäridest eelmisel aastal töötas, suureneb keskmine vanaduspension aasta teisel poolel umbes 1600 kroonini, mis moodustab prognoositud keskmisest netopalgast ainult 38,3%. Nagu näeme, jääb see suhtarv käesoleval aastal Euroopa sotsiaalkindlustuskoodeksis sätestatud miinimumnõudest (40%) märgatavalt maha.

Täistööaastaga palgasaajate suhtarvuks pensionisaajatesse kujuneb seega 1,5, kuid lisades nimetatud kategooriale sotsiaalmaksu maksvad füüsilisest isikust ettevõtjad ja lepingute alusel töötajad (u 40 000 inimest), kujuneb suhtarvuks 1,6. Selline on siis meie tänane lävepakk arvude keeles kohustusliku kogumispensioni rakendamise valuläve suuruse ja selle ületamise võimaluste hindamiseks.

Lähtudes Monika Salu artiklis toodud infost meie demograafilise olukorra kohta, saame teha järelduse, et 20% suurust sotsiaalmaksu määra suurendamata moodustab keskmine vanaduspension keskmisest netopalgast tänase tulumaksumäära juures aastal 2045 ainult ligikaudu 28%. Turvalise vanaduspõlve tagamiseks jääb üle hakata säästma ja sääste investeerima. Kuid mille või kelle arvelt siiski säästa?

Monika Salu artiklis toodud maksuskeem 16% + 4% + 2% ei suurenda küll senist tööandja palgakulude marginaali, kuid palgasaajal tuleb siiski 2% palgast kanda sundsäästuna pensionifondi, millele tööandja lisab 4% brutopalgast.

Mida need 6% siis lubaksid tulevasele pensionärile nt 40 tööaasta puhul? Eeldusel, et säästude investeerimisest saadav tulus taastoodab inflatsioonist tuleneva krooni ostujõu languse, ja soodsa majanduskasvu korral kompenseerib ka keskmise palga ostujõu kasvu, ning pensionikindlustuse lepingus on säte, et pensionile jäädes makstakse säästust pensioniks igal aastal võrdne osa 15 aasta jooksul, moodustab II sambast saadav pensioniosa tema 40 aasta keskmisest palgast u 15%. Liites sellele aastal 2045 saadava I samba 28%, saame kokku pensioni suuruseks keskmisest palgast ikkagi ainult 43%. Kui kogumispensioni osa kuulub maksustamisele, siis isegi vähem.

Kuid kes eespool viidatud valemi rakendamisel saadava säästu tegelikult kinni maksab? Sisuliselt suurendab selle valemi rakendamine kaudselt maksukoormust, eriti lähematel aastakümnetel. Miks? Sotsiaalmaksu 4 protsendipunkti võrra vähendamise katteks tuleb hakata võtma igal aastal laenu summas 1,4 miljardit krooni, millele lisanduvad igal järgneval aastal uute laenude protsendid. Kas maksumaksjad on selleks suutelised?

Kuna pensionifondidesse säästude kogumine on ilmselt paratamatu, tuleks meil, autori arvates, siiski pöörduda näoga asjaosaliste poole, kelleks on palgasaajad ja tööandjad, ning leppida kokku sundsäästu korraldamise põhimõtetes endile turvalise vanaduspõlve tagamise nimel.

Unustagem maksukoormuse hirmud ja leppigem kokku säästusuutlikkuse määras. Realne sääst kroonides laekub pensionifondi ikkagi alles siis, kui kaup või teenus on leidnud tarbija, kelle tasku arvelt see koguneb. Ka pensionärid ise osalevad selles. Alustades nt esimesel aastal 1%-ga brutopalgast, mis suurendab tööandja palgakulude marginaali ainult 0,75% võrra, ja jätkaks selle määra suurendamist igal järgneval aastal ühe protsendipunkti võrra kuni eespool soovitud 6%-ni. Otsuse tegemine säästukoormuse nominaali jagamiseks töövõtja ja tööandja vahel tuleks delegeerida nende volitatud esindajatele.

Otsustav sõna turvalise vanaduspõlve tagamisel jääb paratamatult vabatahtliku pensionikindlustuse fondide kanda. Nende osatähtsust pensionikindlustuses suurendamata me ilmselt Euroopasse ei jõua.

Vastust küsimusele, kuidas tagada säästude miinimumriskiga ja samal ajal tulutoovad investeeringud, tuleb otsida välisturgudelt. Eesti majandus on selleks liiga väike, et maandada igal aastal nt 2 miljardi krooni investeerimise riskid.